

תיאטרון חושי, דרמה קולית

ליל החפרפרות - בימוי: פיליפ קן (צרפת)

שיריו של ליר - בימוי: גרגוריז' בראל | ביצוע: Song of the Goat Theatre (פולין)

ד"ר עידית סוסליק, העין העכשווית, פורסם בתאריך 30 מאי 2019

התיאטרון בן-זמננו ממשיך ומעבה תהליכים שהחלו כבר בשנות השבעים של המאה הקודמת ושיקפו מעבר מטקסטואליות לויזואליות: יוצרים התרחקו מהצורה המסורתית של תיאטרון מבוסס-טקסט אשר מציג דמויות סגורות שפועלות בתוך מסגרת מוגדרת של עלילה, זמן ומקום, לטובת אירוע תיאטרוני שמציב במרכזו את הדימוי החזותי והחווייה החושית. מפנה זה הניב צורות מופע שזכו להגדרות כמו תיאטרון חזותי, תיאטרון של דימויים, תיאטרון פוסט-דרמטי ועוד, ואלו מצביעות על מספר מאפיינים שמשותפים לעבודות הבמה העכשוויות: היעדר מהלך לינארי, פירוק ההגדרות המקובלות של מרחב ומשך, הדגשת נוכחות הגוף ופעולותיו, ועבודה עם מרכיבי המופע - אובייקטים וחומר או סאונד וקול - כמעין 'פרפורמרים' שמעצבים ומניעים את ההתרחשות הבימתית.

היוצר הצרפתי פיליפ קן, שהציג בפסטיבל ישראל לפני שלוש שנים את **מלנכוליה של דוקונים**, חוזר השנה עם עבודתו **ליל החפרפרות**, המעוצבת כיקום תחתון אפלולי, עמוס בסלעים גבישיים, קונסטרוקציות עבודה חשופות ומשטחי ניילון שחור, שבתוכו מתנהלת להקת חפרפרות. מרחב פנטסטי זה מציף באופן מיידי אסוציאציות מגוונות מתוך מאגר הדימויים וההקשרים התרבותי: מערה כהווייה פילוסופית (בראי אפלטון), אתר בנייה אורבני ואפילו מקלט תת-קרקעי המגן מפני אסון. אך ההתרחשות הנפרשת בהדרגה מצביעה על כך שקן בנה את יצירתו על בסיס סמליות שהיא ארכיטיפית במובן כמעט יונגיאני: כשם שהכניסה ליער באגדות ילדים משולה לחדירה אל התת-מודע, כך נתפסת הירידה (המטפורית והממשית) ל-"Caveland" כצלילה אל מרחביה הנסתרים של הנפש, שבניגוד לחזותן החייתית של הדמויות הפועלות בחלל - מתגלה כאנושית לגמרי.

חפרפרות אנושיות במערת מעבדה. צילום: Martin Argyroglo

חלקה הראשון של העבודה מתרחש ברובו במבנה דמוי בית שניצב במרכז החלל, ואליו נכנסות החפרפרות בזו אחר זו ומתחילות לקיים את שגרתן בדינמיקה שבין בנייה לפירוק, מילוי וריקון: הן מערימות סלעים בחדר ובו זמנית מנפצות את קירותיו. פעולה מתמשכת זו, שאינה דרמטית במובן התיאטרוני המקובל, מבססת את עמדתו של הקהל ביחס להתרחשות כהתבוננות בעלת אופי אנתרופולוגי ואפילו מדעי, אשר מהדהדת לצפייה בריטואלים של להקת חיות בשמורה מבודדת, או בחינת התנהגות של 'מושאי מחקר' בתוך כלוב שקוף במעבדה. עם זאת, כאשר מוכנסת לבית חפרפרת מתה, מעוררות הנסיבות החריגות הללו התנהגויות אנושיות מפתיעות: החפרפרות בודקות דופק, מבצעות הנשמה מפה לפה ולאחר שהניסיונות אינם צולחים, הן מקיימות מנהגי אבלות מוסכמים - הן מתחבקות ותומכות זו בזו ברגעי הפרידה מחברתן, ואחת מהן אף מלווה את 'עלייתה לשמיים' בביצוע לגיטרה חשמלית של השיר "no me quitte pas".

<https://www.youtube.com/watch?v=C1xhQhHlzXU>

סצנה זו היא רגע מפתח בעבודה, ומגלמת בתוכה הזמנה לחשוב על קהילת החפרפרות כדימוי לעצמנו: התנהלותן מתגבשת בהדרגה לכדי רצף של פעולות יומיומיות, כמו אכילה, מנוחה, עשיית צרכים ואפילו ציור גרפיטי, תוך שהיא חושפת ניואנסים התנהגותיים של בני אדם - יש להן 'מניירות' מעוררת הזדהות של הפגנת חיבה ומאבקי כוח, לצד איכויות גופניות מוכרות המבטאות תהייה, בדידות, תסכול או היתוליות. עם הריסתו הסופית של מבנה הבית והיטמעות החפרפרות במרחב המערה, מתפתח המהלך התנועתי-דרמטי לכדי שיא, תוך שהוא ממוג בתוכו שני מצבי זמן מובחנים: החפרפרות שוקעות בביצוע פרקטיקות קמאיות המזוהות עם שבט קדום או טרום-תרבותי - זלילה, הזדווגות, אקסטזה גופנית והפורקן שאחריהן - ובו-זמנית מעצבות מציאות עכשווית-עתידינית דרך עבודת מולטי-מדיה שמזכירה את העיצובים הפסיכודליים של מועדוני עידן הדיסקו של סוף שנות השבעים בניו-יורק. בסיומו של המסע, שהוא במובנים רבים רק התחלה, הן גם הופכות ללהקה, תרתי משמע - 'נותנות בראש' ומתעוררות שוב לחיים.

שיריו של ליר, בביצוע קבוצת "Song of the Goat Theatre", מפגיש בין קלאסיקה תיאטרונית לגישה בימויית עכשווית. המופע נוצר בהשראת המחזה השייקספירי ומבוסס על טכניקה תיאטרונית ייחודית שפיתח הבמאי גרגורי בראל, שניתן להגדירה כדרמה קולית: המימדים השונים של הקול והשירה - מקצב, מצלול, אינטונציה, הרמוניה ועוד - מזקקים רגעי מפתח בעלילה לכדי מצב רגשי שמחולל עולם חושי וחזותי. בראל מקביל את תהליך העבודה הזה לציור: הטקסט של "המלך ליר" משמש כתשתית המבנית והנרטיבית, והמוסיקה יוצרת על בסיסו את הדימויים, קרי - יוצקת תוכן, צבעים ומנעד הבעתי לתוך המסגרת. כפועל יוצא מכך, עבודת הפרפורמרים ניצבת על התפר שבין משחק, מחול ומקהלה ווקאלית - הם אינם מגלמים דמויות במובן המסורתי אלא מייצגים את מצבן התודעתי-נפשי ואת התהליך הפסיכולוגי-דרמטי שהן עוברת באמצעות צליל, הבעות פנים ומחוות גופניות.

<https://www.youtube.com/watch?v=vqL2DDXYoG0>

המופע בנוי מ-12 שירים שאת תכנם מתווך הבמאי לקהל דרך קישורן לנקודות ציון עלילתיות במחזה, ובמרכזו ניצבת המקהלה - אחד המנגנונים העתיקים בתיאטרון. בטרגדיות היווניות מילאה המקהלה פונקציות עלילתיות, כמו הקדמת אירועים על-ידי רמזים מטרימים או עיבוד ופרשנות בדיעבד של רגעים קריטיים, והגשימה יחסים משתנים עם הדמויות, כמו הזדהות או עימות, לעיתים תוך הצפת תובנות בטרם קיבלו הכרה על-ידי הגיבורים. **בשידיו של ליד** המקהלה היא קודם כל פונקציה מדיומאלית: שירה הראשון נתפס כ-יכיוונון (tuning) של תדרים קוליים ורגשיים כדי להכניס את הקהל לנוף הצלילי (soundscape) של המופע. בהמשך הופכת הווייטה לתוצר ישיר של הדרמה המתהווה, ולשיקוף שלה: ב-"שיר של שמועה", למשל, מבטאים גופי הפרפורמרים שפונים בתזזיתיות זה כלפי זה את הדינמיקה של חדשות מרעישות שהולכות ומתפשטות, והצעידה המוקפדת ב-"שיר השני של השוטה" יוצרת מקצב סדור ונוקשה שמופר על-די המהלכים התנועתיים והצליליים שמחוללים גלוסטר והשוטה.

דרמה תיאטרונית כנוף צלילי. צילום: Anna Szczodrowska

לאורך המופע ניכרת גם עבודה ייחודית על אפיון דמויות שניזונה מהקשרים בין מחווה, קול ודמות, ואלו נעים בין הלימה להנגדה: דמות השוטה, למשל, מזוהה דווקא עם טקסט רהוט שסותר את אופייה, בעוד שבשיר "מלחמה" שמוגדר כשטני באיכויותיו, הפרפורמרת המרכזית נראית כאחוזת דיבוק ואת אווירת הטראנס מעבות מעין לחישות-כישוף של הקבוצה שמתפתחות לכדי דפיקות משולחות רסן על כיסאות. דמותה של קורדליה היא המרתקת בהקשר זה, ואף משקפת אקט פרשני על הטקסט המקורי: ב-"אזהרת קורדליה למלך" מפוצלת הבת לשתי פרפורמרות - אחת ששרה ואחת שרוקדת עם פרפורמר המייצג את אביה, וב-"קינה הראשונה של קורדליה" מציפה הפרפורמרת את הניכור שחוותה הבת מאביה בגילאי 4, 11 ו-17, ובהתאמה יושבת ברגליים מכונסות ושרה בקול כמעט ילדי. בסיום נאספת המקהלה ל-"מחווה למלך שמת" - שיר תפילה שאת צליליו העדינים מפרים מדי פעם זעקותיה של קורדליה, שמזקקות לכדי קול שבר את עוצמת הכאב שמילים אינן יכולות לבטא.

#פרסום #כתבותנקראות #תיאטרון #פסטיבל ישראל #לילהחפרפרות #שיריושלליר

<https://www.the-contemporary-eye.com/post/%D7%AA%D7%99%D7%90%D7%98%D7%A8%D7%95%D7%9F-%D7%97%D7%95%D7%A9%D7%99-%D7%93%D7%A8%D7%9E%D7%94-%D7%A7%D7%95%D7%9C%D7%99%D7%AA>